Zbiór Orzeczeń

OPINIA RZECZNIKA GENERALNEGO
MACIEJA SZPUNARA
przedstawiona w dniu 14 stycznia 2016 r.[1]

Sprawy połączone C-381/14 i C-385/14

Jorge Sales Sinués
przeciwko
Caixabank SA
i
Youssouf Drame Ba
przeciwko
Catalunya Caixa SA (Catalunya Banc SA)

[wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez Juzgado de lo Mercantil nº 9 de Barcelona (sąd gospodarczy nr 9 w Barcelonie, Hiszpania)]

Dyrektywa 93/13/EWG — Umowy konsumenckie — Umowa kredytu hipotecznego — Nieuczciwe warunki w umowach — Powództwo o stwierdzenie bezskuteczności warunku umowy — Stowarzyszenie ochrony konsumentów — Powództwo zbiorowe o zaniechanie — Zawieszenie postępowania wszczętego pozwem indywidualnym — Zasady równoważności i skuteczności

I – **Wprowadzenie**

1. W niniejszej sprawie Juzgado de lo Mercantil nº 9 de Barcelona (sąd gospodarczy nr 9 w Barcelonie, Hiszpania) ma wątpliwości co do zgodności hiszpańskiego uregulowania dotyczącego zasady pierwszeństwa w postępowaniu cywilnym z art. 7 dyrektywy 93/13/EWG[2], a w konsekwencji co do zgodności z tym artykułem zawieszenia postępowania wszczętego pozwami indywidualnymi w oczekiwaniu na ostateczne rozstrzygnięcie kończące postępowanie wszczęte pozwem zbiorowym wniesionym przez stowarzyszenie konsumentów.

2. Wnioski o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym zostały złożone w ramach sporów pomiędzy dwoma konsumentami a dwiema instytucjami bankowymi toczonych w formie powództw indywidualnych o stwierdzenie bezskuteczności postanowień ustanawiających minimalną stopę oprocentowania zmiennego w umowach kredytu hipotecznego.

3. Sprawy te dają Trybunałowi między innymi możliwość uściślenia jego orzecznictwa dotyczącego charakteru postępowań wszczętych pozwem indywidualnym i postępowań wszczętych pozwem zbiorowym oraz ich wzajemnego stosunku.

1 — Język oryginału: francuski.

2 — Dyrektywa Rady z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. L 95, s. 29 – wyd. spec. w jęz. polskim, rozdz. 15, t. 2, s. 288).

II – **Ramy prawne**

A – *Prawo Unii*

4. Artykuł 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 stanowi:

„Warunki umowy, które nie były indywidualnie negocjowane, mogą być uznane za nieuczciwe, jeśli stoją w sprzeczności z wymogami dobrej wiary, powodują znaczącą nierównowagę wynikających z umowy, praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta".

5. Artykuł 4 ust. 1 owej dyrektywy przewiduje:

„[…] nieuczciwy charakter warunków umowy jest określany z uwzględnieniem rodzaju towarów lub usług, których umowa dotyczy, i z odniesieniem, w czasie wykonania [zawarcia] umowy, do wszelkich okoliczności związanych z wykonaniem [zawarciem] umowy oraz do [wszelkich] innych warunków tej umowy lub innej umowy, od której ta [umowa] jest zależna".

6. Artykuł 6 ust. 1 omawianej dyrektywy brzmi następująco:

„Państwa członkowskie stanowią, że na mocy prawa krajowego nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków".

7. Artykuł 7 ust. 1 i 2 dyrektywy 93/13 stanowi:

„1. Zarówno w interesie konsumentów, jak i konkurentów państwa członkowskie zapewnią stosowne i skuteczne środki mające na celu zapobieganie stałemu [dalszemu] stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez sprzedawców i dostawców z konsumentami.

2. Środki określone w ust. 1 obejmują postanowienia, według których osoby i organizacje mające uzasadniony interes na mocy prawa krajowego, związany z ochroną konsumentów, będą mogły wszcząć postępowanie zgodnie z właściwym prawem krajowym przed sądami lub przed organami administracyjnymi mającymi odpowiednie kwalifikacje do decydowania, czy warunki umowy sporządzone do celów ogólnego wykorzystania są nieuczciwe; co umożliwi powyższym osobom i organizacjom podjęcie stosownych i skutecznych środków w celu zapobieżenia stałemu [dalszemu] stosowaniu takich warunków.

[…]".

B – *Prawo hiszpańskie*

8. Artykuł 13 Ley 1/2000 de Enjuiciamiento Civil (kodeksu postępowania cywilnego) z dnia 7 stycznia 2000 r. (BOE nr 7 z dnia 8 stycznia 2000 r., s. 575, zwanego dalej „kodeksem postępowania cywilnego") stanowi:

„1. Kto ma bezpośredni i uzasadniony interes w uzyskaniu rozstrzygnięcia sporu zawisłego w ramach toczącego się postępowania, może zostać dopuszczony do udziału w tym postępowaniu po stronie powodowej lub pozwanej.

W szczególności konsumenci mogą przystąpić w charakterze interwenienta do postępowań wszczętych przez podmioty uprawnione do obrony ich interesów.

2. Wniosek o przystąpienie do postępowania w charakterze interwenienta nie zawiesza biegu owego postępowania. Sąd rozstrzyga w przedmiocie tego wniosku w drodze postanowienia w zwykłym terminie dziesięciu dni po uprzednim wysłuchaniu stanowisk stron sporu.

3. Dopuszczony do udziału w postępowaniu interwenient nie ma możliwości cofnięcia czynności procesowych strony, do której przystąpił, ale bierze on udział w postępowaniu w charakterze strony i może w ramach aktualnego stanu sprawy podnosić własne żądania, jeśli pozwala mu na to stan postępowania, a w każdym razie – popierać żądania podniesione przez pozwanego lub powoda, do którego dołączył, nawet wówczas, gdy z jakiegokolwiek powodu zrzekną się oni roszczenia, uznają je, czy też zrezygnują ze statusu strony postępowania lub też wycofają się z niego z każdego innego powodu.

Interwenient jest natomiast uprawniony do podnoszenia wszelkich koniecznych do jego obrony twierdzeń, które nie zostały podniesione na etapach postępowania poprzedzających jego przystąpienie do tego postępowania. Twierdzenia te są w każdym razie przekazywane przez sekretarza sądowego pozostałym uczestnikom postępowania, którzy ustosunkowują się do nich w terminie pięciu dni.

Interwenientowi przysługują również środki zaskarżenia przeciwko rozstrzygnięciom, które godzą jego zdaniem w jego interesy; dotyczy to również przypadków, w których rozstrzygnięcia te nie zostały zakwestionowane przez pozwanego lub powoda, po których stronie przystąpił do postępowania".

9. Artykuł 15 kodeksu postępowania cywilnego ma następujące brzmienie:

„1. Kto spełnia warunki bycia poszkodowanym ze względu na bycie konsumentem towaru lub usługi będących przedmiotem postępowania, może zostać wezwany do udziału w postępowaniach wszczętych przez organizacje czy podmioty powołane do ochrony praw i interesów konsumentów czy też przez grupy poszkodowanych celem podniesienia w ich ramach swego prawa czy interesu. Wezwanie to jest dokonywane w drodze opublikowania przez secretario judicial [sekretarza sądowego] stwierdzenia dopuszczalności pozwu za pomocą środków komunikacji o zasięgu terytorialnym odpowiadającym obszarowi, na którym doszło do naruszenia tych praw czy też interesów.

[…]

3. W przypadku postępowania, w którym zdarzenie wywołujące szkodę dotyczy osób, których liczba jest trudna lub niemożliwa do ustalenia, wezwanie do przystąpienia do postępowania zawiesza je na okres nie dłuższy niż dwa miesiące, który jest każdorazowo określany przez sekretarza sądowego z uwzględnieniem okoliczności faktycznych danej sprawy i jej złożoności, a także trudności związanych z określeniem liczby potencjalnie poszkodowanych osób oraz z ich zlokalizowaniem. Zawieszone postępowanie zostaje podjęte wraz z przystąpieniem do niego wszystkich konsumentów, którzy odpowiedzieli na wezwanie, przy czym indywidualny udział konsumentów w tym postępowaniu nie zostaje już dopuszczony na późniejszym etapie, o ile mogą oni dochodzić swych praw i interesów w ramach określonych w art. 221 i 519 niniejszej ustawy.

4. Powyższych przepisów nie stosuje się do postępowań wszczętych pozwem o zaniechanie, którego przedmiotem jest obrona wspólnych rozproszonych interesów konsumentów".

10. Zgodnie z art. 43 kodeksu postępowania cywilnego:

„[J]eśli dla orzeczenia co do przedmiotu sporu konieczne jest rozstrzygnięcie kwestii stanowiącej główny przedmiot innego postępowania toczącego się przed tym samym sądem lub innym sądem, zaś połączenie spraw jest niemożliwe, sąd może w drodze postanowienia na wniosek dwóch stron lub jednej z nich, po wysłuchaniu drugiej strony, zawiesić postępowanie na aktualnym etapie zaawansowania do chwili zakończenia postępowania w przedmiocie kwestii wstępnej".

11. Jeśli chodzi o skutki orzeczeń wydanych w postępowaniach wszczętych przez stowarzyszenia konsumentów, art. 221 kodeksu postępowania cywilnego wskazuje:

„1. Z zastrzeżeniem uregulowań zawartych w artykułach poprzedzających, do orzeczeń wydanych w postępowaniach wszczętych z powództwa umocowanych do takich działań zgodnie z art. 11 niniejszej ustawy organizacji konsumenckich stosują się następujące zasady:

1a. W przypadku gdy podnoszone żądanie dotyczyło zasądzenia świadczenia pieniężnego, obowiązku działania, wstrzymania się od działania czy też świadczenia rzeczy określonej indywidualnie lub gatunkowo, sąd w orzeczeniu uwzględniającym podniesione w pozwach żądania wskazuje poszczególnych konsumentów, na których rzecz, zgodnie z przepisami o ich ochronie, zasądzone zostaje to świadczenie.

Jeśli indywidualne wskazanie tych konsumentów nie jest możliwe, sąd określi dane, cechy charakterystyczne i wymogi konieczne dla zagwarantowania wymagalności świadczenia oraz, w odpowiednim przypadku, wszczęcia postępowania egzekucyjnego czy też przystąpienia do niego w przypadku wszczęcia go przez powodową organizację konsumencką.

2a. W przypadku gdy stwierdzenie bezprawności lub niezgodności z ustawą danej czynności czy danego zachowania leżało u podstawy zasądzenia czy też jedynego lub głównego rozstrzygnięcia, sąd w orzeczeniu określa, czy, zgodnie z przepisami o ochronie konsumentów, to stwierdzenie bezprawności lub niezgodności z ustawą wywiera skutki procesowe wykraczające poza krąg podmiotów będących uczestnikami danego postępowania.

3a. W przypadku gdy uczestnikami postępowania są konkretni konsumenci, sąd wydaje orzeczenie zawierające wyraźne rozstrzygnięcie w przedmiocie żądań podniesionych przez tych konsumentów.

2. W przypadku orzeczeń uwzględniających żądanie powództwa o zaniechanie mające na celu ochronę interesów zbiorowych oraz rozproszonych interesów konsumentów sąd, jeśli uzna to za właściwe i na koszt pozwanego, może nakazać ich publikację w całości lub w części czy też, jeśli skutki naruszenia mogą utrzymywać się przez dłuższy czas – publikację sprostowania”.

12. Na mocy art. 222 kodeksu postępowania cywilnego:

„1. Prawomocne orzeczenie, niezależnie od tego, czy uwzględnia ono podniesione roszczenie, czy też je oddala, korzysta z powagi rzeczy osądzonej i na mocy ustawy wyklucza możliwość wszczęcia kolejnego postępowania, którego przedmiot byłby taki sam jak przedmiot postępowania, którego rozstrzygnięcie korzysta z powagi rzeczy osądzonej.

2. Powaga rzeczy osądzonej obejmuje żądania powództwa głównego i powództwa wzajemnego, a także kwestie wskazane w art. 408 ust. 1 i 2 niniejszej ustawy [niniejszego kodeksu postępowania cywilnego].

Za nowe i odrębne w stosunku do podstawy, na której oparto ww. orzeczenie, należy uznać okoliczności, które zostały ujawnione już po upływie terminu na przedstawienie twierdzeń w ramach postępowania, w którym wydano to orzeczenie.

3. Powaga rzeczy osądzonej obejmuje strony postępowania, w którym zostało wydane rozstrzygnięcie, ich spadkobierców i zapisobierców, a także niebiorące udziału w postępowaniu podmioty praw uzasadniających legitymację czynną stron zgodnie z postanowieniami zawartymi w art. 11 niniejszej ustawy.

[…]

4. Korzystające z powagi rzeczy osądzonej prawomocne rozstrzygnięcie zawarte w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie wiąże sąd, przed którym wszczęte zostało kolejne postępowanie, jeśli rozstrzygnięcie to jest z perspektywy nowego postępowania logiczną przyczyną wszczęcia postępowania o takim przedmiocie, toczącego się między tymi samymi stronami lub też jeśli rozstrzygnięcie korzysta z powagi rzeczy osądzonej w odniesieniu do nich na podstawie przepisów prawa".

13. Na mocy art. 519 kodeksu postępowania cywilnego:

„W przypadku gdy w orzeczeniach zasądzających, których dotyczy pierwsza z określonych w art. 221 zasad, sąd nie wskazał konkretnych konsumentów, dla których orzeczenie to jest korzystne, sąd właściwy w zakresie egzekucji, na wniosek podmiotów zainteresowanych lub jednego z nich i po wysłuchaniu strony, od której zostało zasądzone świadczenie, wydaje rozstrzygnięcie, czy, biorąc pod uwagę dane, cechy charakterystyczne i określone w tym orzeczeniu wymogi, owi wnioskodawcy są uprawnieni do otrzymania danego świadczenia. Na podstawie tego postanowienia podmioty uznane za uprawnione mogą wszcząć postępowanie egzekucyjne. Podmiot reprezentujący interes publiczny może wszcząć postępowanie egzekucyjne orzeczenia korzystnego dla poszkodowanych konsumentów".

III – **Okoliczności faktyczne sporu w postępowaniu głównym, pytania prejudycjalne i postępowanie przed Trybunałem**

14. W dniu 20 października 2005 r. i w dniu 7 lutego 2005 r. J. Sales Sinués i Y. Drame Ba zawarli, każdy ze swej strony, odpowiednio umowę w przedmiocie odnowienia kredytu hipotecznego oraz umowę kredytu hipotecznego z instytucjami bankowymi Caixabank SA (zwaną dalej „Caixabank") i Catalunya Caixa SA (Catalunya Banc SA) (zwaną dalej „Catalunya Caixa"). Umowy te zostały zawarte według stopy nominalnej na całkowitą kwotę odpowiednio 78 132 EUR i 209 000 EUR i przewidywały w tzw. „klauzulach ustanawiających minimalną stopę oprocentowania zmiennego" dolną granicę wahań nominalnych stóp procentowych stosowanych do kolejnych corocznych przedłużeń umowy, która została ustalona odpowiednio na poziomie 2,85% i 3,75%. Te same umowy przewidywały także ograniczenie maksymalne, górny pułap tych stóp, na poziomie 12%.

15. Omawiane umowy zawierały między innymi postanowienie, zgodnie z którym stała nominalna stopa procentowa była stosowana od chwili ich wejścia w życie do, odpowiednio, dnia 1 października 2006 r. i dnia 31 sierpnia 2005 r. Pomiędzy dniem następującym po tych datach a całkowitą spłatą kredytu była stosowana zmienna nominalna stopa procentowa zgodnie ze wskaźnikiem referencyjnym Euribor, powiększonym odpowiednio o 0,60% i 0,50%.

16. W dniach 10 i 25 października 2013 r., odpowiednio, J. Sales Sinués i Y. Drame Ba wnieśli pozwy indywidualne o stwierdzenie bezskuteczności klauzul ustanawiających minimalne stopy oprocentowania zmiennego, zawartych w ich umowach kredytu hipotecznego. W swoich pozwach powodowie w postępowaniach głównych podnoszą, że klauzule ustanawiające minimalne stopy oprocentowania zmiennego, jako ogólne postanowienia umowy, zostały im narzucone jednostronnie przez instytucje bankowe i nie były przedmiotem żadnych negocjacji. W konsekwencji wnoszą oni do sądu odsyłającego z jednej strony o stwierdzenie bezskuteczności tych postanowień umowy z powodu braku przejrzystości i braku równowagi na ich niekorzyść, a z drugiej strony o zasądzenie zwrotu kwot nienależnie pobranych przez instytucje bankowe na podstawie ww. postanowień umowy.

17. Przed wytoczeniem powództw przez skarżących stowarzyszenie konsumentów Adicae (Asociación de Usuarios de Bancos Cajas y Seguros) [3] wniosło w dniu 11 listopada 2010 r. do Juzgado de lo Mercantil nº 11 de Madrid (sądu gospodarczego nr 11 w Madrycie, Hiszpania) pozew zbiorowy przeciwko 72 instytucjom bankowym, wśród nich przeciwko Caixabank i Catalunya Caixa [4]. Pozew ów miał doprowadzić do zaniechania stosowania klauzul ustanawiających minimalne stopy oprocentowania zmiennego, ponieważ stanowią one nieuczciwe warunki umowy.

18. Opierając się na art. 11 ust. 4, art. 43 i 222 kodeksu postępowania cywilnego strony pozwane w postępowaniach głównych podniosły zarzut dotyczący istnienia kwestii wstępnej w postępowaniu cywilnym i wniosły o zawieszenie dotyczących ich postępowań indywidualnych w oczekiwaniu na ostateczne rozstrzygnięcie kończące postępowanie wszczęte pozwem zbiorowym.

19. Powodowie w postępowaniach głównych zakwestionowali ten zarzut, podnosząc swoje prawo do odstąpienia od postępowania wszczętego przez stowarzyszenie konsumentów pozwem zbiorowym oraz swoje prawo do wniesienia pozwu indywidualnego.

20. W ramach toczącego się w związku z tym przed nim sporu sąd odsyłający wskazuje na wstępie, że art. 43 kodeksu postępowania cywilnego przewiduje skutek zawieszający w postępowaniu wszczętym pozwem indywidualnym do chwili ostatecznego rozstrzygnięcia postępowania wszczętego pozwem zbiorowym. Dodaje on, że jeśli liczba zainteresowanych osób jest trudna lub niemożliwa do ustalenia, art. 15 ust. 3 kodeksu postępowania cywilnego pozwala zainteresowanym osobom na wnoszenie pozwów indywidualnych jedynie w terminie dwóch miesięcy od powszechnego wezwania do udziału w postępowaniu opublikowanego za pośrednictwem środków masowego przekazu. Uściśla wreszcie, że indywidualny udział w postępowaniu zmierzającym do ochrony interesów zbiorowych wszczętym na podstawie art. 11 ust. 4 kodeksu postępowania cywilnego zobowiązuje zainteresowanego konsumenta do wdania się w spór przed sądem, przed którym toczy się postępowanie w tej sprawie z pominięciem sądu właściwego dla wytaczanego przez niego powództwa (sądu gospodarczego miejsca jego zamieszkania).

21. Wobec powyższego sąd odsyłający ma wątpliwości co do zgodności art. 43 kodeksu postępowania cywilnego z art. 7 dyrektywy 93/13 w okolicznościach takich jak w postępowaniach głównych. Przypomina on w szczególności, że postępowanie wszczęte pozwem zbiorowym, którego wynik byłby rozstrzygający w przypadku zawieszenia postępowań głównych, w chwili wniesienia wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym toczy się od czterech lat, że data rozprawy nie została jeszcze wyznaczona oraz że szereg instytucji bankowych nie wniosło jeszcze odpowiedzi na pozew.

22. W tych okolicznościach Juzgado de lo Mercantil nº 9 de Barcelona (sąd gospodarczy nr 9 w Barcelonie) w dwóch postanowieniach z dnia 27 czerwca 2014 r., które wpłynęły do sekretariatu Trybunału odpowiednio w dniu 11 sierpnia 2014 r. (C-381/14) i w dniu 13 sierpnia 2014 r. (C-385/14), postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

„1) Czy można uznać, [że przepisy hiszpańskie ustanawiają] skuteczny środek lub mechanizm odpowiadający ustanowionym w art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 wymogom?

2) W jakim zakresie ten skutek zawieszający stanowi w przypadku podniesienia nieważności [bezskuteczności] nieuczciwych warunków określonych w zawartej przez konsumenta umowie dlań przeszkodę i, efektem tego, naruszenie art. 7 ust. 1 ww. dyrektywy?

3 — Stowarzyszenie konsumentów specjalizujące się w usługach bankowych i ubezpieczeniowych.

4 — Ów pozew zbiorowy został opublikowany na wniosek sądu, przed którym toczy się postępowanie, za pośrednictwem środków masowego przekazu i przez Adicae.

3) Czy okoliczność, że konsument nie może odłączyć się [odstąpić] od powództwa zbiorowego, stanowi naruszenie art. 7 ust. 3 dyrektywy 93/13?

4) Czy też, przeciwnie, [skutek zawieszający przewidziany przez] art. 43 [kodeksu postępowania cywilnego] jest zgodny z art. 7 dyrektywy 93/13 ze względu na to, że prawa konsumenta są w pełni chronione w ramach pozwu zbiorowego, gdyż hiszpański porządek prawny przewiduje inne równie skuteczne w zakresie ochrony przysługujących mu praw mechanizmy procesowe oraz ze względu na przestrzeganie zasady pewności prawa?".

23. Postanowieniem prezesa Trybunału z dnia 9 września 2014 r. sprawy C-381/14 i C-385/14 zostały połączone do łącznego rozpoznania w ramach pisemnego i ustanego etapu postępowania oraz do celów wydania wyroku. Uwagi na piśmie zostały przedstawione przez J. Salesa Sinuésa, Catalunya Caixa, rząd hiszpański oraz Komisję Europejską. J. Sales Sinués, Caixabank, Catalunya Caixa, rząd hiszpański oraz Komisja przedstawili stanowiska na rozprawie, która odbyła się w dniu 30 września 2015 r.

IV – **Analiza pytań prejudycjalnych**

24. Pytania prejudycjalne w niniejszych sprawach, w brzmieniu sformułowanym przez sąd odsyłający, dotyczą wykładni dyrektywy 93/13 w ramach dwóch umów kredytu hipotecznego zawierających klauzule ustanawiające minimalną stopę oprocentowania zmiennego. Ten rodzaj postanowienia umowy ustala minimalny poziom oprocentowania zmiennego, poniżej którego konsumenci nie mogą odnieść korzyści z obniżenia oficjalnych stóp procentowych.

25. Rozpatrywane sprawy nie tylko wpisują się w złożone ramy prawne, ale również w kontekst, w którym liczne kryteria wykładni nie zostały ujednolicone pomiędzy różnymi sądami krajowymi. W związku z tym wydaje mi się niezbędne rozpoczęcie analizy od przypomnienia, w oparciu o informacje wynikające z akt sprawy przedstawionych Trybunałowi, istotnych elementów spornych przepisów proceduralnych, przed przystąpieniem do badania pytań prejudycjalnych.

A – *Uwagi wstępne*

26. Sąd odsyłający, J. Sales Sinués, rząd hiszpański oraz Komisja odnieśli się do skutków spornych przepisów, w szczególności art. 43 kodeksu postępowania cywilnego, stanowiącego notabene sedno problemu przedstawionego sądowi odsyłającemu i Trybunałowi.

1. Zarzut dotyczący pierwszeństwa w postępowaniu cywilnym

27. Sąd odsyłający wskazuje, że w hiszpańskim prawie procesowym dwa postępowania sądowe między tymi samymi stronami, mające ten sam przedmiot i tę samą podstawę nie mogą zostać wszczęte ani jednocześnie, ani jedno po drugim ze względu na ryzyko wydania sprzecznych orzeczeń. W prawie hiszpańskim przewidziano zatem trzy różne mechanizmy zmierzające do uniknięcia tego ryzyka, mianowicie powagę rzeczy osądzonej [5], zawisłość sporu [6] i zasadę pierwszeństwa w postępowaniu cywilnym.

5 — Zdaniem sądu odsyłającego powaga rzeczy osądzonej, przewidziana w art. 222 kodeksu postępowania cywilnego, występuje, kiedy ostateczne orzeczenie, uwzględniające lub oddalające żądania pozwu, zostaje wydane we wcześniejszym postępowaniu sądowym, co wyklucza możliwość wszczęcia późniejszego postępowania o tym samym przedmiocie i podstawie pomiędzy tymi samymi stronami.

6 — Sąd odsyłający wyjaśnia, że zawisłość sporu ma miejsce, kiedy przedmiot późniejszego postępowania jest identyczny z przedmiotem toczącego się już wcześniejszego postępowania. Ze względu na ryzyko wydania sprzecznych orzeczeń co do tego samego przedmiotu to drugie postępowanie powinno zatem zostać umorzone.

28. To właśnie ten ostatni mechanizm procesowy, przewidziany w art. 43 kodeksu postępowania cywilnego, stanowi główny problem podniesiony przez sąd odsyłający. Przepis ów odnosi się do sytuacji, w których wydanie rozstrzygnięcia co do przedmiotu sporu toczącego się przed sądem cywilnym „wymaga rozwiązania kwestii, która sama stanowi główny przedmiot innego postępowania toczącego się przed tym samym lub innym sądem" cywilnym. Zgodnie z tym samym artykułem, jeśli połączenie tych spraw jest możliwe, sąd jest zobowiązany je połączyć. Natomiast jeśli połączenie tych spraw nie jest możliwe, przepis ten upoważnia sąd do zawieszenia postępowania.

29. Dla dokonania takiego zawieszenia muszą zostać spełnione trzy kumulatywne przesłanki, mianowicie kwestia wstępna musi mieć bezpośredni i decydujący wpływ na rozstrzygnięcie postępowania głównego, musi zostać złożony wniosek jednej lub obu stron [7] oraz musi toczyć się spór dotyczący kwestii wstępnej. Artykuł 43 kodeksu postępowania cywilnego stanowi przy tym, że „sąd […] *może w drodze postanowienia zawiesić* toczące się przed nim postępowanie". Jak zatem wynika z postanowień odsyłających, zawieszenie wydaje się mieć charakter fakultatywny, ponieważ art. 43 przyznaje sądom margines swobodnego uznania co do tego, czy należy zawiesić postępowanie [8].

2. Rozbieżna wykładnia i stosowanie art. 43 kodeksu postępowania cywilnego przez sądy krajowe

30. Jak wynika z akt sprawy przedstawionych Trybunałowi, rozbieżna wykładnia i stosowanie przez sądy krajowe art. 43 kodeksu postępowania cywilnego w ramach postępowania wszczętego przez Adicae pozwem zbiorowym o zaniechanie powoduje, że analiza pytań prejudycjalnych staje się bardziej złożona ze względu na brak rozstrzygnięcia tej kwestii w postępowaniu kasacyjnym na poziomie krajowym.

31. Z jednej strony niektóre sądy wydają się uważać, że zastosowanie znajduje zasada pierwszeństwa w postępowaniu cywilnym na podstawie art. 43 kodeksu postępowania cywilnego i orzekają o zawieszeniu pierwszych postępowań w oczekiwaniu na definitywne rozstrzygnięcie w tych drugich, opierając się na związku pomiędzy przedmiotem postępowań wszczętych pozwem indywidualnym i przedmiotem postępowań wszczętych pozwem zbiorowym [9].

32. Z drugiej strony inne sądy wydają się uważać, że zachodzi sytuacja zawisłości sporu pomiędzy postępowaniami wszczętymi pozwem indywidualnym a postępowaniami wszczętymi pozwem zbiorowym z uwagi na identyczność ich przedmiotu, podstawy i stron [10], i postanawiają o umorzeniu postępowań wszczętych pozwem indywidualnym, opierając się na art. 222 ust. 3 kodeksu postępowania cywilnego. Z akt sprawy wynika, że to stanowisko jest mniejszościowe.

33. Wreszcie niektóre sądy są zdania, że nie znajduje zastosowania ani zasada pierwszeństwa w postępowaniu cywilnym, ani nie zachodzi zawisłość sporu, w szczególności jeśli uwzględni się okoliczność, że ani przedmiot, ani strony tych postępowań w rzeczywistości nie są identyczne, że wynik postępowania wszczętego pozwem zbiorowym nie jest rozstrzygający dla postępowań wszczętych pozwem indywidualnym oraz że nawet gdyby stwierdzenie bezskuteczności klauzul ustanawiających minimalne stopy oprocentowania zmiennego w ramach postępowania wszczętego

7 — Zobacz w tym względzie wyrok Tribunal Supremo (izba cywilna) nr 527/2013 z dnia 3 września 2013 r.

8 — Sąd odsyłający wskazuje, że „staje na tym etapie postępowania przed koniecznością *rozstrzygnięcia*, czy ma zawiesić toczące się przed nim postępowanie, czy też będzie kontynuował postępowanie aż do wydania rozstrzygnięcia w sprawie". Wyróżnienie moje. W przedmiocie art. 43 kodeksu postępowania cywilnego zob. w szczególności A. De la Oliva Santos, *Objeto del proceso y cosa juzgada en el proceso civil*, Thomson-Civitas 2006, s. 85–88; J. Montero Aroca i in., *Derecho Jurisdiccional II. Proceso civil*, 21ª ed., Tirant lo Blanch, 2013, s. 126, 127; V. Gimeno Sendra, *Derecho Procesal Civil 1. El proceso de declaración. Parte General*, 5ª ed., Colex 2014, s. 215.

9 — W tym względzie sąd odsyłający odnosi się do postanowienia Audiencia Provincial de Barcelona (sądu okręgowego w Barcelonie) nr 84/2013 z dnia 11 czerwca 2013 r., który uwzględniając możliwość, że w orzeczeniu, które zostanie wydane w postępowaniu wszczętym pozwem zbiorowym zostanie stwierdzona bezskuteczność klauzul ustanawiających minimalne stopy oprocentowania zmiennego, stwierdza wyraźnie, zgodnie z przepisami art. 221 ust. 1 kodeksu postępowania cywilnego, iż ma ono zastosowanie ultra partes.

10 — Komisja wskazuje, że to mniejszościowe stanowisko wydaje się być obecnie reprezentowane przez Audiencia Provincial de Barcelona (sąd okręgowy w Barcelonie) w jego postanowieniu nr 112/2014 z dnia 9 października 2014 r.

pozwem zbiorowym mogło mieć decydujący wpływ na postępowania wszczęte pozwem indywidualnym, oddalenie tego pierwszego niekoniecznie musiałoby oznaczać oddalenie tych drugich. Wnioskują one zatem, że konsument zachowuje legitymację czynną dla obrony swoich własnych interesów przed sądem i nie ma potrzeby zawieszenia postępowania wszczętego pozwem indywidualnym [11].

34. To do tej ostatniej wykładni zmierzają, jak się wydaje, rząd hiszpański i Komisja, które podnoszą w szczególności w swoich uwagach na piśmie, że stosowanie art. 43 kodeksu postępowania cywilnego nie pociąga za sobą koniecznie zawieszenia postępowania wszczętego pozwem indywidualnym.

35. Rząd hiszpański dodaje w swoich uwagach przedstawionych na rozprawie, że należy dokonać rozróżnienia pomiędzy postępowaniem wszczętym pozwem zbiorowym o zaniechanie stosowania nieuczciwych ogólnych postanowień umowy a postępowaniem wszczętym pozwem indywidualnym o stwierdzenie nieważności umowy kredytu hipotecznego, opartym na zarzucie, zgodnie z którym umowa ta zawiera nieuczciwe warunki umowy. Zdaniem rządu hiszpańskiego te dwa postępowania mają różny charakter, więc ich przedmiot jest jedynie częściowo zbieżny. W istocie, podczas gdy w *postępowaniu wszczętym pozwem zbiorowym o zaniechanie* strony mogą przedstawić swoje uwagi bez możliwości oceny wszystkich okoliczności konkretnego przypadku (kontrola abstrakcyjna i generalna), w szczególności jeśli chodzi o konsumenta, który zawarł umowę adhezyjną, to w *postępowaniu wszczętym pozwem indywidualnym* sąd jest zobowiązany uwzględnić wszystkie okoliczności występujące w chwili zawarcia umowy kredytu, wraz z ich zmianą, wszystkie okoliczności towarzyszące zawarciu tej umowy oraz wszystkie inne postanowienia tej umowy lub innej umowy, od której ta umowa byłaby zależna [12].

36. W konsekwencji rząd hiszpański utrzymuje z jednej strony, że logiczna i systematyczna wykładnia hiszpańskich przepisów proceduralnych wyklucza stosowanie zasady pierwszeństwa w postępowaniu cywilnym, a z drugiej strony, że art. 43 kodeksu postępowania cywilnego dotyczy pierwszeństwa nie tylko hipotetycznego czy potencjalnego, ale rzeczywistego, co powoduje, że nie należy dokonywać takiego zawieszenia.

3. Problematyka skutków orzeczeń uwzględniających żądania pozwów zbiorowych dla konsumentów, którzy nie byli stronami postępowania

37. Rząd hiszpański i Catalunya Caixa utrzymują, że art. 221 kodeksu postępowania cywilnego nie przewiduje, iż skutki orzeczenia uwzględniającego żądania pozwu zbiorowego rozciągają się na każdego konsumenta, którego umowa zawiera postanowienie ogólne takie jak to, które jest podważane w postępowaniu głównym. W przypadku *oddalenia pozwu zbiorowego* artykuł ów dopuszcza bowiem kontynuowanie postępowania wszczętego pozwem indywidualnym w celu umożliwienia konsumentowi przedstawienia szczególnych okoliczności jego konkretnego przypadku. Jest to zdaniem tego rządu zgodne z art. 11 ust. 1 kodeksu postępowania cywilnego, który przewiduje, że legitymacja czynna stowarzyszeń konsumentów jest dopuszczona „[b]ez uszczerbku dla indywidualnej legitymacji czynnej poszkodowanych osób” [13]. Rząd hiszpański dodaje natomiast, że art. 221 kodeksu postępowania cywilnego ogranicza się do ustalenia, iż skutki orzeczenia *uwzględniającego żądania podniesione w pozwie zbiorowym* mogą zostać rozciągnięte na osoby spoza kręgu osób będących stronami tego postępowania, zaś decyzja ta należy do sądu krajowego [14].

11 — Zobacz w szczególności postanowienie Audiencia Provincial de Huelva (sądu okręgowego w Huelva) nr 76/2013 z dnia 24 lutego 2014 r. i wyroki Audiencia Provincial de Ourense (sądu okręgowego w Ourense) nr 278/2013 i nr 494/2013 z dnia 22 maja i z dnia 22 września 2014 r.

12 — Wyrok Tribunal Supremo (sądu najwyższego) nr 241/13 z dnia 9 maja 2013 r., pkt 235–238.

13 — Ten sam przepis stanowi, że „[b]ez uszczerbku dla indywidualnej legitymacji czynnej poszkodowanych osób stowarzyszenia konsumentów utworzone zgodnie z prawem posiadają legitymację czynną w celu obrony przed sądem praw i interesów swoich członków oraz stowarzyszenia, a także ogólnych interesów konsumentów”.

14 — Wyróżnienie moje.

38. Tymczasem J. Sales Sinués podniósł na rozprawie, że wniesienie pozwu indywidualnego zakłada co do zasady odstąpienie od postępowania wszczętego pozwem zbiorowym, a więc konsument zrzeka się rozszerzonego skutku, jaki art. 221 ust. 1 kodeksu postępowania cywilnego przypisuje ewentualnemu orzeczeniu uwzględniającemu żądania pozwu zbiorowego w tym postępowaniu. W konsekwencji nie zachodzi ryzyko wydania dwóch sprzecznych wyroków w sprawie tego samego żądania. Jednocześnie utrzymuje on, że wykładnia art. 43 kodeksu postępowania cywilnego, zgodnie z którą obowiązuje zasada pierwszeństwa w postępowaniu cywilnym, zaś postępowanie wszczęte pozwem indywidualnym zostaje w związku z tym zawieszone w oczekiwaniu na ostateczne rozstrzygnięcie w postępowaniu wszczętym pozwem zbiorowym, miałaby ten skutek, iż konsument nie mógłby odstąpić od postępowania wszczętego pozwem zbiorowym.

4. Przystąpienie do postępowania zmierzającego do uzyskania ochrony zbiorowych i rozproszonych praw i interesów konsumentów

39. Sąd odsyłający, J. Sales Sinués, rząd hiszpański i Komisja odwołują się do wyroku Tribunal Supremo z dnia 9 maja 2013 r.[15], wydanego w ramach postępowania wszczętego pozwem zbiorowym o zaniechanie, innego niż postępowanie przed sądem odsyłającym, ale również dotyczącego klauzuli ustanawiającej minimalną stopę oprocentowania zmiennego. Tribunal supremo (sąd najwyższy) stwierdził bezskuteczność tego rodzaju postanowień umowy nie ze względu na ich treść, ale ze względu na brak przejrzystości, to jest ze względu na brak jasnych i przejrzystych informacji przekazanych konsumentowi co do tych postanowień umowy[16].

40. W odniesieniu do charakteru powództwa, w przedmiocie którego zapadł ten wyrok, Komisja podniosła w uwagach na piśmie, że skoro dotyczyło ono wyłącznie powództwa zbiorowego o zaniechanie, a w konsekwencji chodziło tylko o zgodność z prawem klauzuli ustanawiającej minimalną stopę oprocentowania zmiennego, to powództwo zbiorowe nie wywierało skutków w zakresie odszkodowania.

41. Natomiast J. Sales Sinués wskazał na rozprawie, że postępowanie wszczęte przez Adicae pozwem zbiorowym obejmuje z jednej strony żądanie ustalenia zmierzające do spowodowania zaniechania włączania klauzuli ustanawiającej minimalną stopę oprocentowania zmiennego do umów kredytu, a z drugiej strony zbiorowe żądanie odszkodowania za szkody wywołane taką klauzulą. W tym względzie wskazał on, że art. 15 kodeksu postępowania cywilnego ma zastosowanie nie w ramach postępowania wszczętego pozwem o zaniechanie, ale jedynie w ramach postępowania wszczętego pozwem zbiorowym o odszkodowanie. W konsekwencji indywidualne przystąpienie do postępowania konsumentów w terminie dwóch miesięcy po powszechnym wezwaniu do przystąpienia do postępowania wszczętego pozwem zbiorowym opublikowanym w środkach masowego przekazu, przewidziany w art. 15 ust. 3 kodeksu postępowania cywilnego, dotyczył nie postępowania wszczętego przez Adicae pozwem zbiorowym o zaniechanie, lecz jedynie postępowania wszczętego pozwem zbiorowym o odszkodowanie[17]. Według J. Salesa Sinuésa w konkretnym przypadku opóźnienie

15 — Wyrok Tribunal Supremo (sądu najwyższego) nr 241/13 z dnia 9 maja 2013 r. W wyroku tym Tribunal Supremo ograniczył moc wsteczną stwierdzenia bezskuteczności w ten sposób, że wywiera ono skutki ex nunc, a więc nie od dnia zawarcia umowy kredytu (ex tunc), lecz jedynie od dnia 9 maja 2013 r., daty ogłoszenia omawianego wyroku. Ograniczenie to zostało potwierdzone w wyroku tego samego sądu z dnia 25 marca 2015 r. nr 139/2015. Ponadto to ograniczenie skutków było niedawno przedmiotem wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożonego przez sąd hiszpański w toczącej się przed Trybunałem sprawie Gutierrez Naranjo (C-154/15).

16 — Z uwag na piśmie przedstawionych przez J. Salesa Sinuésa wynika, że skoro klauzula ustanawiająca minimalną stopę oprocentowania zmiennego jest częścią ceny w umowie kredytu, instytucje finansowe powinny informować konsumenta o tej klauzuli, aby posiadał on pełną wiedzę o jej istnieniu i jej wpływie na rzeczywistą cenę kredytu w chwili podpisywania umowy.

17 — Powód przywołuje art. 15 ust. 4 kodeksu postępowania cywilnego, zgodnie z którym „[p]rzepisy powyższe nie mają zastosowania do postępowań wszczętych przez wniesienie pozwu o zaniechanie, którego przedmiotem jest obrona zbiorowych rozproszonych interesów konsumentów”.

postępowania wynika zatem z postępowania wszczętego pozwem zbiorowym o odszkodowanie ze względu na bardzo dużą liczbę konsumentów przystępujących do postępowania indywidualnie [18]. W ten sposób podnosi on, że postępowanie wszczęte pozwem zbiorowym o odszkodowanie trwa dłużej niż postępowanie wszczęte pozwem indywidualnym.

42. Z powyższych rozważań wynika moim zdaniem, że to w tym kontekście należy analizować pytania prejudycjalne, z zastrzeżeniem weryfikacji przeprowadzonej przez sąd odsyłający.

B – *W przedmiocie pytań prejudycjalnych*

43. Należy na wstępie przypomnieć, że w ramach procedury współpracy między sądami krajowymi i Trybunałem zadaniem Trybunału jest udzielenie sądowi krajowemu użytecznej odpowiedzi, która umożliwi mu rozstrzygnięcie zawisłego przed nim sporu. Mając to na uwadze, Trybunał musi w razie potrzeby przeformułować przedłożone mu pytania [19]. W tym celu Trybunał może wywnioskować z całości informacji przedstawionych przez sąd krajowy, a w szczególności z uzasadnienia postanowienia odsyłającego, które przepisy i zasady prawa Unii wymagają wykładni, mając na uwadze przedmiot postępowania głównego [20].

44. Jestem zdania, że w niniejszej sprawie za pomocą swoich pytań Juzgado de lo Mercantil nº 9 de Barcelona (sąd gospodarczy nr 9 w Barcelonie) zwraca się w rzeczywistości do Trybunału o dokonanie wykładni zasad równoważności i skuteczności w ramach wdrażania art. 7 dyrektywy 93/13 w celu umożliwienia mu przeprowadzenia oceny zgodności spornych przepisów proceduralnych z prawem Unii.

45. W tych okolicznościach pytania prejudycjalne należy rozumieć jako zmierzające w istocie do ustalenia, czy w świetle zasad równoważności i skuteczności art. 7 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie obowiązywaniu krajowych przepisów proceduralnych takich jak sporne w postępowaniu głównym, które dopuszczają zawieszenie – z powodu zasady pierwszeństwa w postępowaniu cywilnym – postępowania wszczętego pozwem indywidualnym, toczącego się równolegle do postępowania wszczętego pozwem zbiorowym o zaniechanie, do chwili wydania ostatecznego rozstrzygnięcia kończącego postępowanie wszczęte pozwem zbiorowym, przy czym zainteresowany konsument nie ma możliwości odstąpienia od postępowania wszczętego pozwem zbiorowym.

18 — Catalunya Caixa utrzymywała na rozprawie, że długi czas trwania postępowania wszczętego pozwem zbiorowym związany jest między innymi z dużą liczbą konsumentów (9000), którzy przystąpili indywidualnie do postępowania w tej sprawie.

19 — Zobacz w szczególności wyroki: Krüger, C-334/95, EU:C:1997:378, pkt 22, 23; Bjankow, C-249/11, EU:C:2012:608, pkt 57; a także Biovet, C-306/14, EU:C:2015:689, pkt 17.

20 — Zobacz podobnie w szczególności wyroki: Redmond, 83/78, EU:C:1978:214, pkt 26; Bjankow, C-249/11, EU:C:2012:608, pkt 58; Konstantinides, C-475/11, EU:C:2013:542, pkt 42.

1. W przedmiocie kryteriów oceny nieuczciwego charakteru postanowień umowy ustanowionych w dyrektywie 93/13 i sformułowanych w orzecznictwie

a) Postępowania dotyczące indywidualnego konsumenta i postępowania wszczęte pozwem zbiorowym o zaniechanie

46. Wydaje mi się ważne, by na wstępie przypomnieć, że wprowadzony przez dyrektywę w życie system ochrony opiera się na założeniu, iż konsument jest stroną słabszą niż przedsiębiorca, zarówno pod względem możliwości negocjacyjnych, jak i ze względu na stopień poinformowania, i w związku z tym godzi on się na postanowienia umowy zredagowane wcześniej przez przedsiębiorcę, nie mając wpływu na ich treść [21].

47. Dla zapewnienia ochrony przewidzianej w dyrektywie 93/13 prawodawca Unii wprowadził kryteria oceny nieuczciwego charakteru warunków umowy, wymagające w szczególności analizy konkretnych okoliczności każdej sprawy [22]. W tym względzie zgodnie z art. 3 dyrektywy 93/13 należy ustalić, czy sporne postanowienie umowy było negocjowane indywidualnie, czy też nie, a zatem czy postanowienie to zostało zredagowane uprzednio bez umożliwienia konsumentowi wywarcia jakiegokolwiek wpływu na jego treść, w szczególności w ramach umowy adhezyjnej. Ponadto art. 4 ust. 1 tej samej dyrektywy stanowi, że nieuczciwy charakter warunku umowy należy oceniać z uwzględnieniem w momencie zawarcia umowy „wszelkich okoliczności związanych z wykonaniem [zawarciem] umowy" oraz „[wszelkich] innych warunków tej umowy lub innej umowy, od której ta [umowa] jest zależna".

48. Jeśli chodzi w pierwszej kolejności o *postępowania dotyczące indywidualnych konsumentów*, takie jak postępowania główne, Trybunał orzekł, że biorąc pod uwagę wspomniane gorsze położenie konsumentów, „art. 6 ust. 1 dyrektywy zobowiązuje państwa członkowskie, by przewidziały, iż nieuczciwe warunki umowy »na mocy prawa krajowego [na zasadach określonych w ich prawie krajowym] […] nie będą wiążące dla konsumenta«. Jak wynika z orzecznictwa, jest to przepis bezwzględnie wiążący, który zmierza do zastąpienia formalnej równowagi praw i obowiązków stron ustanowionej w umowie, równowagą rzeczywistą, która przywraca równość stron" [23].

49. Należy moim zdaniem przypomnieć, że art. 3 i 6 dyrektywy 93/13 przyznają konsumentom prawa podmiotowe, które sądy krajowe mają obowiązek chronić, także z urzędu.

50. Jeśli chodzi w drugiej kolejności o *postępowania wszczęte pozwem zbiorowym o zaniechanie naruszeń*, takie jak wszczęte przez Adicae, pragnę przypomnieć, że z orzecznictwa wynika, iż dyrektywa 93/13 nie zmierza do zharmonizowania sankcji stosowanych w przypadkach, w których nieuczciwy charakter warunku umowy zostaje stwierdzony w ramach takich postępowań zbiorowych. Niemniej art. 7 ust. 1 owej dyrektywy zobowiązuje państwa członkowskie do zapewnienia stosownych i skutecznych środków mających na celu zapobieżenie stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez sprzedawców i dostawców z konsumentami [24].

21 — Zobacz wyroki: Océano Grupo Editorial i Salvat Editores, od C-240/98 do C-244/98, EU:C:2000:346, pkt 25; Mostaza Claro, C-168/05, EU:C:2006:675, pkt 25; Asturcom Telecomunicaciones, C-40/08, EU:C:2009:615, pkt 29; Pannon GSM, C-243/08, EU:C:2009:350, pkt 22; Invitel, C-472/10, EU:C:2012:242, pkt 33; Aziz, C-415/11, EU:C:2013:164, pkt 44; Barclays Bank, C-280/13, EU:C:2014:279, pkt 32.

22 — Zgodnie z motywem 15 dyrektywy 93/13 „[…] niezbędne jest ustalenie ogólnych kryteriów oceny nieuczciwego charakteru warunków umowy".

23 — Zobacz wyrok Invitel, C-472/10, EU:C:2012:242, pkt 34.

24 — Ibidem, pkt 35.

51. Trybunał podkreślał już wielokrotnie, że system ochrony ustanowiony w dyrektywie 93/13 opiera się na przekonaniu, iż nierówność między konsumentem a przedsiębiorcą może zostać zrównoważona jedynie poprzez pozytywną interwencję podmiotu niebędącego stroną umowy [25]. Z tego powodu art. 7 ust. 2 dyrektywy 93/13 stanowi, że środki, o których mowa, obejmują możliwość wszczęcia postępowania przed właściwym sądem [lub organem administracji] przez organizacje mające na mocy prawa krajowego uzasadniony interes związany z ochroną konsumentów w celu ustalenia, czy warunki umowy zredagowane do celów ogólnego wykorzystywania są nieuczciwe, oraz uzyskania, w odpowiednim wypadku, zakazu ich stosowania [26].

52. Uwzględniając powyższe, należy również wskazać, że stosunek zachodzący pomiędzy postępowaniami wszczętymi pozwem indywidualnym a postępowaniami wszczętymi pozwem zbiorowym nie został wyraźnie uregulowany przez prawodawcę Unii. Tymczasem, jak słusznie podniosła Komisja, charakter i ograniczenia powiązań pomiędzy tymi dwoma rodzajami postępowań można wywnioskować nie tylko z dyrektywy 93/13, ale również z orzecznictwa Trybunału.

b) Charakter postępowań wszczętych pozwem indywidualnym i postępowań wszczętych pozwem zbiorowym o zaniechanie oraz ich wzajemny stosunek

i) W przedmiocie odmiennego charakteru postępowań wszczętych pozwem indywidualnym i postępowań wszczętych pozwem zbiorowym na tle dyrektywy 93/13

53. Komisja utrzymuje w uwagach na piśmie, że art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 odnosi się w sposób ogólny do postępowań wszczętych pozwem indywidualnym przez konsumentów poszkodowanych przez nieuczciwe warunki umowy, ponieważ postępowania te stanowią zwykłą drogę prawną dla ochrony ich interesów, podczas gdy postępowania wszczęte pozwem zbiorowym o zaniechanie, przewidziane w ust. 2, stanowią dopełnienie mające na celu zagwarantowanie tej ochrony.

54. Zgadzam się z tą analizą.

55. Uzupełniający charakter postępowań wszczętych pozwem zbiorowym o zaniechanie jest moim zdaniem związany z okolicznością, że chodzi o powództwa ogólne, dotyczące nie konkretnej kontroli, jakiej wymaga dyrektywa 93/13 w ramach postępowań dotyczących indywidualnych konsumentów, ale jedynie kontroli abstrakcyjnej i generalnej ewentualnego nieuczciwego charakteru warunków umowy [27].

56. Wynika z tego, że dyrektywa 93/13 zobowiązuje państwa członkowskie do wprowadzenia w ich systemach prawnych, po pierwsze, jako głównego środkach ochrony, postępowań wszczynanych pozwem indywidualnym zmierzających do podważenia nieuczciwego charakteru warunków umowy, a po drugie, uzupełniająco [28], postępowań wszczynanych pozwem zbiorowym o zaniechanie, które nie mogą jednak zastępować postępowań wszczynanych pozwem indywidualnym, ani stać im na przeszkodzie.

25 — Zobacz wyroki: Océano Grupo Editorial i Salvat Editores, od C-240/98 do C-244/98, EU:C:2000:346, pkt 27; Mostaza Claro, C-168/05, EU:C:2006:675, pkt 26; Asturcom Telecomunicaciones, C-40/08, EU:C:2009:615, pkt 31; Banco Español de Crédito, C-618/10, EU:C:2012:349, pkt 41.

26 — Zobacz podobnie wyroki: Océano Grupo Editorial i Salvat Editores, od C-240/98 do C-244/98, EU:C:2000:346, pkt 27; Komisja/Włochy, C-372/99, EU:C:2002:42, pkt 15; Invitel, C-472/10, EU:C:2012:242, pkt 36. Zobacz także motyw 23 dyrektywy 93/13.

27 — Komisja uściśla, że „osobami", których dotyczy art. 7 ust. 2 dyrektywy, nie są sami konsumenci, ale osoby zobowiązane do ich ochrony, jak na przykład „mediatorzy w sprawach konsumenckich".

28 — Zdaniem Komisji ochrona konsumentów jest jedną z dziedzin, „w których interwencja osób prywatnych w formie pozwu zbiorowego dopełnia w użyteczny sposób publiczną kontrolę poszanowania praw przyznanych przez prawo Unii". Zobacz zalecenie Komisji z dnia 11 czerwca 2013 r. w sprawie wspólnych zasad dotyczących mechanizmów zbiorowego dochodzenia roszczeń o zaprzestanie bezprawnych praktyk oraz roszczeń odszkodowawczych w państwach członkowskich, dotyczących naruszeń praw przyznanych na mocy prawa Unii (Dz.U. L 201, motyw 7, s. 60). Wyróżnienie moje.

ii) W przedmiocie stosunku komplementarności pomiędzy postępowaniami wszczętymi pozwem indywidualnym a postępowaniami wszczętymi pozwem zbiorowym w orzecznictwie

57. Jeśli chodzi o *postępowania wszczęte pozwem indywidualnym*, z orzecznictwa wynika, że rola przypisywana w dyrektywie 93/13 sądowi krajowemu, polegająca na zapewnieniu skuteczności ochrony zamierzonej przez przepisy tej dyrektywy, „nie ogranicza się do zwykłej możliwości orzeczenia w przedmiocie ewentualnie nieuczciwego charakteru warunku umowy, ale obejmuje ona także obowiązek zbadania tej kwestii z urzędu” [29]. Zdaniem Trybunału ów obowiązek interweniowania, nawet z urzędu, w ramach postępowań wszczętych pozwem indywidualnym stanowi w sposób ogólny pozytywną interwencję lub właściwy środek zmierzający do zrekompensowania gorszego położenia, w jakim znajduje się konsument w stosunku do przedsiębiorcy [30]. Natomiast jeśli chodzi *o postępowania wszczęte pozwem zbiorowym o zaniechanie*, Trybunał orzekł, że stowarzyszenia ochrony konsumentów nie znajdują się w takim gorszym położeniu w stosunku do przedsiębiorcy [31]. Konkretniej rzecz ujmując, stwierdził on, że postępowanie wszczęte pozwem zbiorowym o zaniechanie przez takie stowarzyszenie przeciwko przedsiębiorcy „nie charakteryzuje się brakiem równowagi, jaki istnieje w ramach postępowania pomiędzy konsumentem a jego kontrahentem” [32]. Owa – wynikająca z dyrektywy 93/13 i uznana w orzecznictwie – różnica pomiędzy postępowaniami wszczętymi pozwem indywidualnym a postępowaniami wszczętymi pozwem zbiorowym o zaniechanie, przemawia moim zdaniem za uzupełniającym charakterem tych ostatnich w stosunku do tych pierwszych.

58. Trybunał stwierdził ponadto, że „z prewencyjnego charakteru i odstraszającego celu powództw [zbiorowych o zaniechanie], które mają zostać wprowadzone, jak również z okoliczności, że są one niezależne od wszelkich konkretnych sporów indywidualnych, wynika, iż powództwa te mogą być wytaczane nawet w sytuacji, gdy warunki umowne, których dotyczy żądanie zakazu stosowania, nie stały się jeszcze częścią żadnej konkretnej umowy” [33]. Skuteczna realizacja tego celu wymaga, zdaniem Trybunału, aby ogólne warunki umów konsumenckich uznane za nieuczciwe w ramach postępowania o zaniechanie wszczętego przeciwko [zainteresowanemu] przedsiębiorcy [lub zainteresowanym przedsiębiorcom], takiego, do jakiego odnosi się sąd odsyłający, „nie wiązały ani tych konsumentów, którzy byli stronami postępowania o zaniechanie, ani też tych konsumentów, którzy zawarli z tym przedsiębiorcą umowę, do której stosuje się ten sam wzorzec umowy” [34]. „Zastosowanie [bowiem] sankcji nieważności [bezskuteczności] nieuczciwego warunku umownego [, skutecznej względem wszystkich konsumentów, którzy zawarli umowę konsumencką, do której stosuje się ten sam wzorzec umowy, zapewnia, że konsumenci ci nie będą związani omawianym postanowieniem, *co nie wyklucza jednak zastosowania innych stosownych i skutecznych sankcji* przewidzianych w przepisach krajowych” [35].

59. Z orzecznictwa tego wynika zatem, że w ramach dyrektywy 93/13 powinien istnieć korzystny dla konsumentów związek pomiędzy postępowaniami wszczętymi pozwem zbiorowym o zaniechanie a konkretnymi postanowieniami umowy, które ich wiążą, a nie związek stanowiący przeszkodę dla postępowań wszczętych pozwem indywidualnym lub zastępujący je postępowaniami wszczętymi pozwem zbiorowym o zaniechanie.

29 — Pannon GSM, C-243/08, EU:C:2009:350, pkt 32.

30 — Zobacz wyroki: Océano Grupo Editorial i Salvat Editores, od C-240/98 do C-244/98, EU:C:2000:346, pkt 27; Cofidis, C-473/00, EU:C:2002:705, pkt 32; Pannon GSM, C-243/08, EU:C:2009:350, pkt 32.

31 — Zobacz wyrok Asociación de Consumidores Independientes de Castilla y León, C-413/12, EU:C:2013:800, pkt 49.

32 — Ibidem, pkt 50.

33 — Zobacz wyroki: Komisja/Włochy, C-372/99, EU:C:2002:42, pkt 15; Invitel, C-472/10, EU:C:2012:242, pkt 37; Pohotovosť, C-470/12, EU:C:2014:101, pkt 44.

34 — Zobacz wyrok Invitel, C-472/10, EU:C:2012:242, pkt 38.

35 — Ibidem, pkt 40.

2. W przedmiocie oceny spornego uregulowania proceduralnego w świetle art. 7 dyrektywy oraz zasad równoważności i skuteczności

60. Mając na uwadze brzmienie pytań prejudycjalnych, należy zauważyć, że sąd odsyłający wydaje się stać na stanowisku, iż zawieszenie rozpatrywanych postępowań wszczętych przez skarżących pozwem indywidualnym równolegle, w oczekiwaniu na ostateczne rozstrzygnięcie w postępowaniu wszczętym pozwem zbiorowym, jest nieuniknionym skutkiem stosowania art. 43 kodeksu postępowania cywilnego [36]. Tymczasem z uwag J. Salesa Sinuésa i rządu hiszpańskiego oraz Komisji wynika, że owo zawieszenie ma charakter fakultatywny, a więc że sporny przepis przyznaje sądom hiszpańskim margines swobodnego uznania co do tego, czy takie zawieszenie należy zastosować, czy też nie.

61. Pragnę ponadto zauważyć, że jak wynika z pkt 30–33 niniejszej opinii, w rozpatrywanym przypadku do złożoności spornych przepisów proceduralnych dochodzą rozbieżne interpretacje owego uregulowania dokonywane przez sądy krajowe .

62. W niniejszym przypadku, jeśli chodzi o przepisy krajowe sporne w postępowaniu głównym, pragnę przypomnieć, że nie jest zadaniem Trybunału wypowiadanie się w przedmiocie wykładni przepisów prawa wewnętrznego, zadanie to należy bowiem wyłącznie do sądu odsyłającego lub, w zależności od przypadku, do właściwych sądów krajowych, które powinny ustalić, czy mające zastosowanie przepisy krajowe spełniają wymagania prawa Unii. Niemniej Trybunał, orzekając w przedmiocie odesłania prejudycjalnego, może w razie potrzeby udzielić sądowi krajowemu wskazówek, które mogą być pomocne przy dokonywaniu przez niego oceny [37].

63. Zbadam teraz w tym kontekście, w świetle zasad równoważności i skuteczności, czy sporne krajowe przepisy proceduralne stoją na przeszkodzie wykonywaniu praw przyznanych przez dyrektywę 93/13.

64. W tym względzie pragnę przypomnieć, że Trybunał orzekał już wielokrotnie, iż w braku harmonizacji przepisów proceduralnych kwestia ta należy do wewnętrznego porządku prawnego państw członkowskich na mocy zasady autonomii proceduralnej tych ostatnich. Niemniej jednak Trybunał podkreślił, że zasady proceduralne dotyczące środków prawnych mające na celu zapewnienie ochrony uprawnień podmiotów prawa wynikających z prawa Unii muszą spełnić podwójny warunek: nie mogą być mniej korzystne niż w przypadku podobnych postępowań o charakterze wewnętrznym (zasada równoważności) i nie mogą powodować w praktyce, że korzystanie z uprawnień wynikających z prawa Unii stanie się niemożliwe lub nadmiernie utrudnione (zasada skuteczności) [38].

a) Poszanowanie zasady równoważności

65. Przestrzeganie zasady równoważności oznacza, że sporny przepis krajowy znajduje zastosowanie bez różnicy do mających podobny przedmiot i podstawę powództw opartych na naruszeniu prawa Unii oraz do powództw opartych na naruszeniu prawa wewnętrznego. W celu sprawdzenia, czy zasada równoważności jest przestrzegana, do sądu krajowego, który jako jedyny posiada bezpośrednią wiedzę na temat zasad proceduralnych dotyczących postępowań krajowych, należy skontrolowanie, czy zasady proceduralne mające na celu zapewnienie, w prawie wewnętrznym, poszanowania wynikających z prawa Unii uprawnień podmiotów prawa są zgodne ze wspomnianą zasadą oraz zbadanie zarówno przedmiotu, jak i zasadniczych elementów ewentualnych podobnych powództw o charakterze

36 — Z postanowienia odsyłającego wydaje się jednak wynikać, że sąd ów nie jest zobowiązany do zawieszenia rozpatrywanych postępowań. Zobacz w tym względzie przypis 8 do niniejszej opinii.

37 — Zobacz podobnie wyrok Mascolo i in., C-22/13, C-61/13, C-63/13 i C-418/13, EU:C:2014:2401, pkt 81, 83.

38 — Zobacz w szczególności wyroki: Rewe-Zentralfinanz i Rewe-Zentral, 33/76, EU:C:1976:188, pkt 5; Peterbroeck, C-312/93, EU:C:1995:437, pkt 12; Impact, C-268/06, EU:C:2008:223, pkt 44–46. Zobacz również wyroki: Banif Plus Bank, C-472/11, EU:C:2013:88, pkt 26; Aziz, C-415/11, EU:C:2013:164, pkt 50; Barclays Bank, C-280/13, EU:C:2014:279, pkt 37.

wewnętrznym. W związku z tym sąd krajowy musi ocenić podobieństwo danych powództw pod kątem ich przedmiotu, podstawy i zasadniczych elementów. Aby ustalić, czy dany krajowy przepis proceduralny jest mniej korzystny, powinien on brać pod uwagę jego umiejscowienie w całości postępowania, tryb postępowania oraz szczególne cechy tych zasad [39].

66. W niniejszej sprawie ewentualne pierwszeństwo w postępowaniu cywilnym lub zawisłość sporów indywidualnych i zbiorowych wynikają z kryteriów wykładni spornych przepisów, które nie są ujednolicone pomiędzy różnymi sądami krajowymi. Moim zdaniem nic jednak nie wskazuje na to, że owe przepisy są interpretowane odmiennie w ramach sporów dotyczących uprawnień opartych na prawie krajowym.

b) Poszanowanie zasady skuteczności

67. Z punktu widzenia zasady skuteczności, jak przedstawię w następnych punktach, szereg elementów pozwala natomiast uznać, że *wykładnia* spornych przepisów proceduralnych, dopuszczająca pierwszeństwo w postępowaniu cywilnym i w związku z tym zawieszenie postępowania wszczętego pozwem indywidualnym w oczekiwaniu na ostateczne rozstrzygnięcie postępowania wszczętego pozwem zbiorowym, uniemożliwiła lub nadmiernie utrudniła wykonywanie uprawnień przyznanych dyrektywą 93/13.

68. Po pierwsze, jeśli – jak wynika z pkt 46–59 niniejszej opinii – przyjąć stanowisko, że z jednej strony dyrektywa 93/13 przyznaje indywidualne prawa podmiotowe, których podniesienie powinno być możliwe w ramach postępowania wszczętego pozwem indywidualnym, a z drugiej strony postępowanie wszczęte pozwem zbiorowym o zaniechanie jest uzupełniające, odrębne i niezależne od ewentualnego postępowania wszczętego pozwem indywidualnym, obowiązkowe lub automatyczne zawieszenie tego ostatniego do chwili wydania ostatecznego rozstrzygnięcia w postępowaniu wszczętym pozwem zbiorowym nie byłoby uzasadnione.

69. Jeśli chodzi o indywidualny wymiar uprawnień konsumentów, należy wskazać, w szczególności w odniesieniu do obowiązku badania z urzędu ewentualnego nieuczciwego charakteru warunku umowy, że sąd krajowy nie jest jednak zobowiązany na mocy dyrektywy 93/13 do odstąpienia od stosowania omawianego postanowienia, jeżeli konsument, po poinformowaniu go w tej kwestii przez sąd, nie zamierza podnosić jego nieuczciwego i niewiążącego charakteru [40]. Trybunał orzekł bowiem, że kiedy po zbadaniu warunku umowy z urzędu sąd krajowy uznaje go za nieuczciwy, „nie stosuje go, chyba że konsument się temu sprzeciwi” [41]. Ów indywidualny wymiar, zgodnie z którym „[p]rawo do skutecznej ochrony prawnej zawiera także uprawnienie do niedochodzenia swoich praw” [42], materializuje się w posiadanej przez konsumenta możliwości wypowiedzenia się oraz w obowiązku sądu krajowego „uwzględnienia w odpowiednim przypadku woli wyrażonej przez konsumenta, jeżeli mając świadomość [niewiążącego charakteru] danego nieuczciwego warunku, wskaże on jednak, iż sprzeciwia się temu, aby warunek ten został wyłączony, udzielając w ten sposób wyraźnej i wolnej zgody na dany warunek” [43].

39 — Zobacz podobnie wyrok Rosado Santana, C-177/10, EU:C:2011:557, pkt 90.

40 — Wyrok Pannon GSM, C-243/08, EU:C:2009:350, pkt 33.

41 — Ibidem, pkt 35.

42 — Opinia rzecznik generalnej J. Kokott w sprawie Duarte Hueros, C-32/12, EU:C:2013:128, pkt 53.

43 — Wyrok Banif Plus Bank, C-472/11, EU:C:2013:88, pkt 35.

70. W konsekwencji wykładnia spornych przepisów, w szczególności art. 43 kodeksu postępowania cywilnego, która przewiduje obowiązek zawieszenia postępowania wszczętego pozwem indywidualnym w przypadku występowania równoległego postępowania wszczętego pozwem zbiorowych [44] lub przyznaje automatyczne pierwszeństwo postępowaniu wszczętemu pozwem zbiorowym przed postępowaniami wszczętymi pozwem indywidualnym, nie pozwalając konsumentowi, z jednej strony, na podjęcie decyzji o niewykonywaniu swojego prawa lub o wykonywaniu go w sposób skuteczny w ramach postępowania wszczętego pozwem indywidualnym, ani, z drugiej strony, na odstąpienie od postępowania wszczętego pozwem zbiorowym, nie byłaby zgodna z zasadą skuteczności.

71. W tym względzie, jak wskazała Komisja w uwagach na piśmie, poszanowanie skuteczności indywidualnych uprawnień przyznanych przez dyrektywę 93/13 wymaga, aby każdy konsument mógł odstąpić od postępowania wszczętego pozwem zbiorowym i wnieść pozew indywidualny lub po prostu kontynuować udział w postępowaniu wszczętym pozwem zbiorowym i zaakceptować niewiążący charakter spornego postanowienia umowy. Innymi słowy, konsument „powinien mieć prawo odstąpić [od powództwa zbiorowego] w dowolnym momencie przed wydaniem prawomocnego wyroku lub innym prawomocnym rozstrzygnięciem sprawy, co jednak nie może prowadzić do pozbawienia go możliwości dochodzenia roszczeń w innej formie, o ile nie stanowi to zagrożenia dla rzetelnego sprawowania wymiaru sprawiedliwości” [45]. Wniosek ten dotyczy przypadku, w którym konsument nie uczestniczył w postępowaniu wszczętym pozwem zbiorowym.

72. Po drugie, jeśli przyjąć, jak wynika z pkt 55 niniejszej opinii, że kontrola abstrakcyjna i generalna nieuczciwego charakteru warunku umowy w ramach postępowania wszczętego pozwem zbiorowym o zaniechanie ma inny przedmiot niż postępowania wszczęte pozwem indywidualnym, a więc niż konkretna kontrola warunku umowy w świetle szczególnych okoliczności, należałoby wówczas również uznać, iż – co do zasady – orzeczenia wydane w postępowaniach wszczętych pozwem zbiorowym i w postępowaniach wszczętych pozwem indywidualnym mogą się od siebie różnić, ale tylko w rzadkich przypadkach będą ze sobą sprzeczne [46]. I tak, orzeczenie wydane w postępowaniu wszczętym pozwem zbiorowym nie powinno mieć bezpośredniego wpływu na sytuację konsumenta, który decyduje się na wniesienie pozwu indywidualnego, chociaż sąd rozpatrujący pozew indywidualny weźmie je oczywiście pod uwagę [47].

73. Wreszcie po trzecie, okoliczność, że konsument może przystąpić do postępowania wszczętego pozwem zbiorowym, nie może zostać zrównana z wszczęciem postępowania pozwem indywidualnym. Przede wszystkim, jak wynika z postanowienia odsyłającego, indywidualny udział w postępowaniu w sprawie ochrony interesów zbiorowych wszczętego na podstawie art. 11 ust. 4 kodeksu postępowania cywilnego zobowiązuje zainteresowanego konsumenta do wdania się w spór przed sądem rozpoznającym sprawę, i rezygnacji z postępowania przed sądem właściwym dla wytaczanego przez niego powództwa, a mianowicie sądu gospodarczego miejsca jego zamieszkania. Następnie okres dwóch miesięcy liczony od dnia opublikowania w środkach masowego przekazu, przewidziany w art. 15 ust. 1 i 3 kodeksu postępowania cywilnego, może do pewnego stopnia w praktyce utrudniać poszkodowanemu konsumentowi przystąpienie do postępowania wszczętego pozwem zbiorowym [48].

44 — Pragnę natomiast zauważyć, że sądy powinny nadal mieć możliwość zawieszenia danego postępowania wszczętego pozwem indywidualnym z innych, zgodnych z prawem, względów, jeśli zawieszenie stanowi właściwy i proporcjonalny środek zapewnienia prawidłowego administrowania wymiarem sprawiedliwości.

45 — Zalecenie Komisji z dnia 11 czerwca 2013 r., s. 64, pkt 22.

46 — Na przykład warunek umowy może nie być nieuczciwe w sposób abstrakcyjny, ale być nieuczciwe jedynie w określonych okolicznościach albo może być potencjalnie nieuczciwe, jednak stanowić w konkretnym przypadku przedmiot indywidualnych negocjacji, a w konsekwencji wiązać zainteresowanego konsumenta.

47 — Pragnę zauważyć, że tę wykładnię przyjmują niektóre sądy krajowe odmawiające zawieszenia postępowania w oparciu w szczególności o okoliczność, że różnica w charakterze postępowania wszczętego pozwem indywidualnym (kontrola konkretna) i postępowania wszczętego pozwem zbiorowym (kontrola generalna i abstrakcyjna) stoi na przeszkodzie rozciągnięciu skutków tego drugiego na to pierwsze. Zobacz w szczególności wyroki: Audiencia Provincial de Granada (sądu okręgowego w Granadzie) nr 128/2014 z dnia 23 maja 2014 r., Audiencia Provincial de Oviedo (sądu okręgowego w Oviedo) nr 308/2014 i nr 141/2015 z dnia 17 grudnia 2014 r. i z dnia 20 maja 2015 r. oraz Audiencia Provincial de Girona (sądu okręgowego w Gironie) nr 332/2014 z dnia 3 grudnia 2014 r.

48 — Zobacz w tym względzie pkt 41 niniejszej opinii.

Wreszcie konsument zostaje ograniczony poprzez sposób, w jaki stowarzyszenie ochrony konsumentów wszczęło sprawę, bez możliwości zmiany przedmiotu powództwa lub przedstawienia innych żądań, albo przez opóźnienie, które – jak w niniejszej sprawie – stanowi przeszkodę dla jego ochrony jako konsumenta.

74. W konsekwencji w obliczu powyższych rozważań jestem zdania, że, biorąc pod uwagę zasadę skuteczności, art. 7 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że nie stoi on na przeszkodzie obowiązywaniu krajowych przepisów proceduralnych, takich jak uregulowanie sporne w postępowaniu głównym, pozwalających na zawieszenie ze względu na pierwszeństwo w postępowaniu cywilnym postępowania wszczętego pozwem indywidualnym, toczącego się równolegle do postępowania wszczętego pozwem zbiorowym o zaniechanie, do chwili wydania ostatecznego rozstrzygnięcia kończącego postępowanie wszczęte pozwem zbiorowym, pod warunkiem że – po pierwsze – to zawieszenie nie jest obowiązkowe ani automatyczne, a – po drugie – zainteresowany konsument może odstąpić od postępowania wszczętego pozwem zbiorowym.

V – **Wnioski** Wobec powyższych rozważań proponuję, aby Trybunał udzielił Juzgado de lo Mercantil nº 9 de Barcelona (sądowi gospodarczemu nr 9 w Barcelonie) następującej odpowiedzi: Biorąc pod uwagę zasadę skuteczności, art. 7 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich należy interpretować w ten sposób, że nie stoi on na przeszkodzie obowiązywaniu krajowych przepisów proceduralnych, takich jak uregulowanie sporne w postępowaniu głównym, które pozwalają na zawieszenie ze względu na pierwszeństwo w postępowaniu cywilnym postępowania wszczętego pozwem indywidualnym toczącego się równolegle do postępowania wszczętego pozwem zbiorowym o zaniechanie, do chwili wydania ostatecznego rozstrzygnięcia kończącego postępowanie wszczęte pozwem zbiorowym, pod warunkiem że:

— zawieszenie to nie jest obowiązkowe ani automatyczne oraz

— zainteresowany konsument może odstąpić od postępowania wszczętego pozwem zbiorowym.